

TOPAL OSMAN OLAYI

Kurtuluş Savaşı'nın yeni bittiği günlerdi. Bir yandan Lozan görüşmeleri devam ederken ve öte yandan da Meclis'te padişah yanlıları da homurdanıyordu. 1–2 Nisan 1923 günleri Ankara'da yaşanan ve halen günümüzde de tartışılan bir olay gerçekleşmiştir. “*Topal Osman*” adıyla Cumhuriyet tarihimizde anılan bu olayı incelemeden önce, **Topal Osman**¹ ve **Ali Şükrü**² tanıyalım.

Topal Osman, Balkan Savaşı'nda Çatalca cephesinde Bulgarlara karşı savaşırken yararlılık göstermiş ve sağ diz kapağından yaralanmıştır. **Topal Osman**, **Mustafa Kemal Paşa**'nın 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a ilk çıktığında tanıdığı bir Karadeniz ağasıdır. O, **Mustafa Kemal Paşa**'yla ilk karşılaştığında; “*Trabzon Rum Pontus çetelerine karşı verilen mücadele ile Yunan işgaline karşı mücadele aynı hedefe yöneliktir*” demişti. İstiklal Harbinde **Enver Paşa**'nın Anadolu'ya girişini engellemiş, Sakarya savaşında emrindeki Giresun gönüllü alayının mermisi bitince düşmana süngü ve kamalarıyla saldırmıştı. Koçgiri İsyanının bastırılmasında görev almıştı. **Topal Osman**, Karadenizlilerden oluşan birliğiyle Büyük Millet Meclisi'ni ve Çankaya Köşkü'nü korumaya kendiliğinden talip olmuştur.

Ali Şükrü Bey'in her zaman parasal ve basını etkileme gücü olmasına karşın, **Gazi Mustafa Kemal Paşa**'nın Çankaya'daki masasında hiçbir zaman yeri olmamıştır. **Ali Şükrü Bey**, Meclis'te **Gazi**'den gelen her türlü teklife ve yeniliğe karşı çıkmış ve daima muhalefetin sözcülüğünü üslenmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nı güç şartlarda gerçekleştiren Büyük Millet Meclisi'nde karşı koymalar ve çatlak sesler kendini göstermeye başlamıştı. Bu karşı duruş; **Gazi**'nin en yakın arkadaşlarından bile gelmekteydi. Buna örnek, Başbakan **Rauf (Orbay) Bey**'in 1922 Aralık ayında Meclis'te yaptığı konuşma da görülür:

“Benim babam padişahın baş mabeyinliğini yaptı. Boğazımda padişahın ekmeği var. İslami terbiye aldım, bu makamlar kutsaldır. Senin, benim gibi kişilerin aday olacağı yerler değildir. Bizim görevimiz bitmiştir. Vatanı kurtardın, biz emrinde çalıştık, şimdi emaneti sahibine iade edelim.”

Refet (Bele) Paşa³ da aynı görüşte olduğunu söylerken, **Ali Fuat (Cebesoy) Paşa**, bir yorum yapmayacağını söylüyordu. Bu ve benzer durumlar karşısında, **Gazi** ve arkadaşları 1 Nisan 1923 günü Büyük Millet Meclisi'nin dağıtılmasına ve seçimlere gidilmesine karar vermişlerdir. **Gazi Mustafa Kemal Paşa**, bu karardan önce “*Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın karşısında olanların hain ilân edilmesini*” kabul eden yasayı da Meclis'ten geçirtmişti.

Devam eden Lozan Konferansı hakkında mecliste açılan tartışmalar havayı büsbütün kızıştırmıştı. Muhalif milletvekillerinden **Ali Şükrü Bey**, kendini kaybederek, her türlü ölçüyü aşarak, erlerin süngüleri ile elde edilen büyük zaferin Lozan'da harcandığını belirtmiş, Lozan delegasyonunun barış anlaşmasının sorunlarını çözümlene konusunda yeteneksiz olduğunu bildirmişti. Aynı günlerde, **Ali Şükrü Bey** birden bire ortadan kaybolmuştur. **Paraşkev Paruşev**, bu olayı şöyle anlatıyor:

¹ Topal Osman, (1883–1923), gönüllü bir birlik oluşturarak Balkan Savaşı'na katılmıştır. Karadenizlilerden oluşan gönüllüleriyle TBMM'nin ve Çankaya Köşkü'nün korumasını yapmıştır.

² Ali Şükrü, (1884–1923), subay, Trabzon milletvekili. Ali Şükrü, Mustafa Kemal'e muhalif milletvekillerinin çevresinde kümelendiği kişi olmuştur.

³ İbrahim Refet Bele, (1881-1963), Tümgeneral, Milletvekili, İçişleri, Milli Savunma bakanı.

“Oturuma başkanlık eden Ali Fuat’ın bütün çabalarına rağmen Millet Meclisi tümüyle bir anarşi içindeydi. Kimse kimseyi dinlemiyor, herkes birbirine sövüp sayıyor, tehdit savuruyordu. Ali Şükrü her konuşmacıdan sonra söz alıyor, saldırılarını sürdürüyordu. Tam böyle bir anda Gazi Mustafa Kemal Paşa, ona bir uyarıda bulunmak gereğini duydu:

‘Bir haftadır durmadan konuşuyor, devlete zarar veriyorsunuz’ dedi.

Ali Şükrü Bey, adeta kendisini kaybetmiş, olanca hırçınlığıyla:

‘Sizin bu suçlamayı yapmaya hakkınız yok’ diye haykırdı. Bağırان yalnız o değildi, muhalif milletvekillerinin hepsi haykırıyor, Gazi’nin yandaşları da onlara karşılık veriyordu. Milletvekilleri ikiye ayrılmış birbirlerinden en ağır aşağılamaları esirgemiyorlardı. Millet Meclisi’nde hiçbir zaman böylesine düzensizlik olmamış, bu denli ağır suçlamalar işitilmemişti.

Bu sırada bir olay tutkuları daha çok körükleyecek ve bu meclisin iş yapamayacağı düşüncesini güçlendirecektir. Ali Şükrü öldürülmüştür. Muhalefet hemen bunun Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın işi olduğu söylentisini yayar. Her yerde kişisel öç alma dedikoduları dolaşmaktadır. Millet Meclisindeki tartışmaların niteliği de bu yöne dönüşmeye başlamıştır. Muhalefetin suçlamaları daha da sertleşmektedir.”⁴

Damar Arıkoğlu da o gün mecliste yaşananları şöyle anlatıyordu:

“Ali Şükrü Bey’in ölümünden birkaç gün önce meclis görüşmeleri sırasında Gazi kürsüde bir konuyu anlatıyordu. Konuda önemli bir şey yoktu, eğer olsaydı aklımda kalırdı. Paşa kürsüde iken Ali Şükrü Bey Gazi’yi sinirlendirecek şekilde oturduğu yerden yüksek sesle verdiği cevapla Gazi’yi kızdırmıştı. Gazi kızdığı zaman karşısındakine en ağır söz olarak efendi demekle yetinirdi. Buna da Şükrü Efendi diye hitapta bulundu, o da sert karşılık verdi. Zaten bu sözünden sonra konuşmalar dikkatimi çekti. Bu öfkeyle Gazi kürsüden inip; hala söylenmekte olan Ali Şükrü’nün üzerine yürüdü, Ali Şükrü hiddetle ayağa kalkıp Gazi’nin üzerine yürümeye başladı. Milletvekilleri araya girdiler, tatsız bir olaya izin verilmedi. Konuda böylece kapandı.”⁵

Topal Osman Ağa’nın Gazi’ye ilah gibi taptığını anlatan **Damar Arıkoğlu**, olayla ilgili şu yorumu yapar:

“Bu bilgiyi aldığı andan itibaren (Topal Osman) Ali Şükrü’nün imhasına karar verir. Hâlbuki Ali Şükrü Topal Osman’ın yakından sevdiği bir dostudur. Ali Şükrü Bey sık sık Ağa’nın karargâhına gider, samimi sohbetlerde bulunurdu. Osman Ağa’nın yanında Ali Şükrü Bey’in hemşerileri de vardı. Şükrü Bey, bunlardan bahsederken, bizim Ahmet, bizim Mehmet diye hitap ederdi. Topal Osman’ın Gazi Mustafa Kemal Paşa’ya olan sonsuz sevgi, muhabbetin ve bir taraftan da cehaletin tesiri altında bu cinayeti işlediği meydandadır. Topal Osman bu işi o kadar büyütmüş ve içerlemiş ki, daima sevdiği dostu Ali Şükrü Bey’i imha etmeye karar vermiş olacaktır.”⁶

Ali Şükrü Bey’in kaybolduğu akşam, **Osman Ağa**’nın Samanpazarı’ndaki evinden çığlıklar duyulur ve evin üst katında oturan diğer kiracılar korkudan kaçarlar. O günlere tanıklık eden **Kılıç Ali, Ali Şükrü Bey**’in kayboluşunu anılarında şöyle anlatır:

“Osman Ağa, ertesi gün komşuların kaçtıklarını duyunca kendilerine, ‘Benim birliğimde iki kişi uygunsuz harekette bulundu, onları iyice dövdim’ demişti. Aynı günün sabahı Osman Ağa’nın kapısına eşya taşıma bahanesiyle bir araba getirilmişti.

Bunlardan şüphelenen adliye, Osman Ağa ve Mustafa Kaptan hakkında tutuklama kararı vermişti. Mustafa Kaptan derhal tutuklanmış, fakat Osman Ağa bulunamamıştı.

⁴ Paruşev, a.g.e., s. 265–266.

⁵ Arıkoğlu, a.g.e., s. 319.

⁶ Arıkoğlu, a.g.e., s. 320.

Osman Ağa bulunamadığı için hakkındaki tutuklama kararı uygulanamamıştı. Ankara dolayında da araştırma yapılıyordu. Bu araştırmayı yapan Teğmen Kemal o zaman bana şunları anlatmıştı:

'Her tarafı aramış, taramış, ümitsiz olarak şehre döneceği sırada, bir iz dikkatini çekmiş. Sonra başka izler de görmüş. Bu izler onu, üzerinde sineklerin uçtuğu bir toprak kümesine götürmüş. Kümeyi açtırmış, altından çadır bezine sarılı bir ceset çıkmış. Cesedin Ali Şükrü Bey'e ait olduğu belirlenmiş.'

Cinayetin Osman Ağa tarafından işlendiği kanısı kuvvetleniyordu. Arama çalışmaları daha da yoğunlaştırıldı. Sonunda Osman Ağa'nın Papazın Köşkü'nde olduğu tespit edildi. Fakat öyle kolay kolay teslim olmayacağı biliniyordu.

Cinayeti haber alan Gazi, çok üzülmüştü. Başyaver Salih Bey ile Binbaşı Rauf Bey'i Osman Ağa'ya göndererek, bu işi kendisinin yapıp yapmadığını dürüst olarak söylemesini istedi. Osman Ağa, cinayeti kendisinin işlediği iddiasını kesinlikle reddediyor, böyle bir şey yapmasına imkân olmadığını söylüyordu.

Gazi'ye göre, Osman Ağa derhal tutuklanmalı ve adalete teslim edilmeliydi. Bunun için İsmail Hakkı (Tekçe) Bey'e emir verdi. İsmail Hakkı Bey, kıtasını alarak Topal Osman'ın bulunduğu evin çevresini sardı. Osman Ağa'ya teslim ol çağrısı yapıldı. Bu çağrı kabul edilmeyince çatışma başladı.

Yarım saat süren çatışma sonunda Topal Osman yaralı olarak yakalandı. Yarası ağırdı. Yirmi dakika sonra hastaneye nakledilirken yolda öldü.

Çatışma sırasında Giresun müfrezesinden 12 ölü, çok sayıda yaralı vardı. İsmail Hakkı Bey'in kıtasından da bir kişi ölmüş, iki kişi yaralanmıştı.

Bu olayın asıl acıklı yanı şuydu; Giresun müfrezesinden ölen ve yaralananların çoğu, askeri kıtanın isyan ederek köşke saldırdığını sanmış, silahını kapamış köşk civarına koşmuştu. Orada köşkü korumak düşüncesiyle çatışmaya katılmışlardı. Müfrezenin diğer mensuplarının da aynı düşünceyle çalışmaya katıldıklarını sonradan sağ kalanlardan öğrenmiştik. Gazi, durumu öğrenince çok üzülmüştü.

Gazi, İsmail Hakkı Bey'e gerekli emri verdikten sonra, köşkte kalmayı tehlikeli gördüğü için, Latife Hanım'la birlikte istasyona, özel kalem binasına gitmiş ve bizleri de oraya çağırmişti. Rauf Bey de oradaydı.

Gazi, çatışmadan sonra Recep Zühtü Bey'i durumu yerinde görüp ayrıntılı bilgi alması için olay yerine gönderdi. Recep Zühtü oraya gitmek üzere hareket ettiğinde hâlâ ateş kesilmemişti. İstasyon binasından aralıklı silah sesleri duyuyorduk.

Muhafiflerden çoğu bu çatışmayı bir danişıklı dövüş zannediyor, Osman Ağa'ya karşı böyle bir harekete ihtimal vermiyorlardı. Sonunda Kırşehir Milletvekili Müfit Hoca ile Ankara Milletvekili Şeyh Şemsettin Efendi, olayı gözleriyle görmek istemişler; orada bulunan Recep Zühtü Bey'den de bilgi almış, Osman Ağa'nın ölü olarak ele geçirilmesine hayret etmişlerdi."⁷

Topal Osman'ın Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya duyduğu koruyucu bağlılıkla, Ali Şükrü'nün, Gazi'yi öldürmek istediğine inandığını ve muhafızlarından ikisiyle boğdurduğunu belirten Lord Kinross⁸, olayla ilgili tespitleri şöyle aktarmıştır:

"Gazi için can sıkıcı bir durumdu bu. Düşmanları onu gözden düşürmeye çalışıyordu. Hemen harekete geçerek, Osman'a adamlar gönderdi ve suçunu itiraf etmesi için bir şans verdi.

⁷ Turgut, a.g.e., s. 190-191.

⁸ Lord Kinross, (1904-1976), (Patrick Kinross), İngiliz yazar ve gazetecidir.

Fakat Osman şiddetle inkâr ediyordu. Tek yapılacak şey onu ortadan kaldırmaktı. Gazi, kendi güvenliğinden de kuşkulandığı için, geceleyin gizlice Çankaya'dan istasyondaki eski bürosuna taşındı."⁹

Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın ve Latife Hanım'ın istasyondaki eski karargâh binasına nasıl geçtiklerini şöyle anlatıyor.

*"Osman Ağa'nın yakalanmasından bir gün önce Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın önünde yapılan bir Bakanlar Kurulu toplantısında Ağa'nın Muhafız Bölükleri, Meclis Muhafız Taburu tarafından yakalanıp adliyeye teslim edilmesine, köşkteki muhafızların değiştirilmesinden önce Gazi ve eşi Latife Hanım'ın istasyondaki binaya inmelerine karar verildi. Gazi, eşiyle birlikte yemeğini Çankaya Köşkü'nde yedikten sonra gizlice ve kimsenin gözüne batmadan istasyona inmiş, ondan sonra muhafızların değiştirilmesine ve Osman Ağa ile ekibinin tepelenmesine başlanmıştı."*¹⁰

Meclis Basımevi Müdürü **Feridun (Kandemir) Bey** de olayı şöyle anlatmaktadır:

*"Ali Şükrü'nün ölüsü bulunmuştu. Çıkarılan ölünün elbisesi üzerine bir torba da geçirilmişti. Vücudunun çeşitli yerleri parça parça edilmiş çift ipe boğulduğu anlaşılmıştı. Sol eli kırılmış, dili dışarı fırlamış, sımsıkı yumuk sol avucunda sandalyenin hasırları kalmıştı. Sol kulağının yanında bir bıçak yarası vardı. Ölünün bulunduğu yer Topal Osman'ın kaldığı yere beş yüz metre uzaktaydı. Sıra Topal Osman'ın yakalanmasına gelmişti. O akşam Topal Osman'a karşı harekete yapılmadı. Gece alınan tedbirlerle Gazi ve eşi Latife Hanım, kimse duymadan Çankaya Köşkü'nden istasyondaki binaya aktarıldı."*¹¹

Başbakan **Rauf Bey** olayı şöyle anlatıyordu:

"Derhal arama emri verdim. Ankara Valisi Abdülkadir Bey, Jandarma Komutanı, Polis Müdürü ve bütün güvenlik kuvvetleri seferber oldukları halde, hatta kendi arabamı da arama işlerine verdiğim halde iz bile bulunamadı.

Devamı aramalar sonunda Çankaya yolundan geçen arama ekibine bağlı jandarmaların, ana yoldan ayrılan araba izlerini tarlada sürdürmeleri sırasında yeni kazılmış bir çukurda Ali Şükrü Bey'in ölüsüne rastlanır.

Ölünün avucunda bulunan sımsıkı tutulmuş bir sandalye hasırı parçasının da Topal Osman'ın evinde bulunan sandalyeye ait olduğu tespit edilince, ele sağlam bir ipucu ele geçirilmiş oldu. Yakalanan Osman Ağa'nın adamı Mustafa Kaptan da Ali Şükrü Bey'i kendisinin Topal Osman'ın evine götürdüğünü söyledi. Ali Şükrü Bey'i orada ayakta duran Osman Ağa'nın karşısına oturtmuşlar. Ve verdikleri kahveyi içerken birdenbire üzerine atılarak boğmuşlar. Mustafa Kaptan'ın bu itirafıyla olay tamamen aydınlanmıştı. Bu haberi akşamüzeri meclisteki odamda çalışırken getirdiler."

Rauf (Orbay) Bey bunun üzerine **Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya** bir tezkere yazdığını, yemekten sonra **Gazi ve Latife Hanım** ile istasyondaki evde görüştiklerini ve olayı anlattığını yazıyor. Sonra Papazın Bağ'ında olduğu sanılan **Topal Osman** ve adamları üstüne Meclis Muhafaza Birliği değil, Muhafız Taburu Komutanı **İsmail Hakkı (Tekçe) Bey'i** harekete geçirdiklerini anlatır.¹²

Meclis'teki muhalifler, Başbakan **Rauf Bey'in** yaptığı açıklama ile cinayeti işleyenlerin ortaya çıktığını ve **Osman Ağa'nın** tutuklama emrini dinlemeyerek çatışmada öldüğünü öğrenince, tekrar heyecana ve galeyana gelmiştir. Ateşli konuşmalar yapılır. Sonunda Van Milletvekili **Haydar**

⁹ Lord Kirnoss, **Atatürk-Bir Millet'in Doğuşu**, İstanbul 1972, s. 555.

¹⁰ Cemal Şener, **Topal Osman Olayı**, İstanbul 1992, s. 99.

¹¹ Şener, **a.g.e.**, s. 100.

¹² Şener, **a.g.e.**, s. 96–97.

(Vaneri) Bey'in¹³ önerisi üzerine Topal Osman'ın cesedinin Meclis'in karşısına asılmasına karar verilir.

Ali Şükrü Bey'in cenazesi Ankara'dan Trabzon'a nakledilir ve orada toprağa verilir. Meclis adına Trabzon Milletvekili Nemlizade Hamdi Bey ve Ziya Hurşit¹⁴ cenazenin Trabzon'a nakledilmesinde görevlendirilmişti. Topal Osman'ın cenazesi ise Giresun'a götürülür ve orada toprağa verilir.

17 Eylül 1924 tarihinde, Gazi, eşi Latife Hanım'la yaptığı Giresun gezisinde Topal Osman'ın evini görünce, Osman Ağa'nın ölümünden dolayı duyduğu üzüntüsünü belirtmiştir. 1925 yılında ise, Topal Osman Ağa'nın "kurbanlık" denilen yerdeki mezarını ziyaret eden Kılıç Ali de mezarı perişan bir vaziyette bulur ve bu duruma çok üzülür. Ankara'ya dönünce Gazi'ye mezarın kötü durumu hakkında rapor verir. Bunun üzerine, Gazi'nin talimatıyla, Giresun kalesinin en yüksek yerine Osman Ağa'ya anıt mezar yaptırılır.¹⁵

Latife Hanım'ın küçük kardeşi Vecihe Hanım'ın torunlarının anlatımlarıyla:

"Latife muhafızlarla birlikte evde kalmaktan yanaydı. Latife Hanım; 'Ben onları oyalarım' dedi. Gazi Mustafa Kemal Paşa şiddetle itiraz etti. Ancak Latife'nin inadını bilirdi. Vecihe bir çarşaf buldu getirdi. Gazi Mustafa Kemal Paşa çarşafı giydi, baldızı Vecihe ve hizmetkârlarla birlikte dışarı çıktı.

Fotoğraflar ünlü sanatçı Sayın Mustafa Taşkın'a aittirler.

Derleyen: Ahmet Gürel

ADD GYK Üyesi

¹³ Haydar Vaneri, (1875–1954), Vali, Meclis-i Mebusan ve TBMM'de milletvekili.

¹⁴ Ziya Hurşit, (1892–1926), Milletvekili, Mustafa Kemal Paşa'ya İzmir'de suikast girişiminde bulunmak suçundan İstiklal Mahkemesi tarafından ölüm cezasına çarptırılmıştır.

¹⁵ Şener, a.g.e., s. 132.